

Баймуратова И.А.,¹ Жубанова К. Х.²
^{1,2} Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: ЖОО ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ, ТӘУЕКЕЛДЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл ғылыми мақалада жоғары оқу орындары (ЖОО) жағдайында жасанды интеллектті (ЖИ) қолданудың теориялық негіздері мен практикалық мүмкіндіктері талданады. ЖИ технологияларының университеттік білім беру үдерісін жекелендіру, академиялық бағалау жүйесін жетілдіру, ғылыми-зерттеу қызметін қолдау және басқару процестерін оңтайландырудағы рөлі қарастырылады. Сонымен қатар, деректердің құпиялылығы, алгоритмдік әділеттілік, цифрлық теңдік және академиялық адалдық мәселелері айқындалып, ЖОО-да ЖИ-ді жауапты енгізуге бағытталған ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, жоғары оқу орны, цифрлық білім беру, академиялық этика, инновациялық технологиялар.

Баймуратова И.А.,¹ Жубанова К. Х.²
^{1,2} Казахский Национальный Университет им Аль-Фараби,
Алматы, Казахстан

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ, РИСКИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и прикладные аспекты использования искусственного интеллекта (ИИ) в системе высшего образования. Анализируются возможности ИИ в персонализации обучения, автоматизации академического оценивания, поддержке научно-исследовательской деятельности и оптимизации управленческих процессов в вузах. Особое внимание уделяется вопросам конфиденциальности данных, алгоритмической справедливости, цифрового неравенства и академической честности. Предложены рекомендации по ответственному внедрению ИИ в образовательную практику вузов.

Ключевые слова: искусственный интеллект, высшее образование, цифровизация, академическая честность, образовательные технологии.

Baimuratova I.A.,¹ Zhubanova K.Kh..²
*^{1,2} Kazakh National University after Al-*Farabi,*
Almaty, Kazakhstan

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION: OPPORTUNITIES, RISKS, AND DEVELOPMENT DIRECTIONS IN HIGHER EDUCATION

Abstract

This paper analyses the theoretical foundations and practical applications of artificial intelligence (AI) in higher education institutions. The study explores the role of AI in personalized learning, automated assessment, research support, and optimisation of university management processes. Issues of data privacy, algorithmic fairness, digital inequality, and academic integrity are discussed. The article provides recommendations for the responsible integration of AI into higher education systems.

Keywords: *artificial intelligence, higher education, digitalization, academic integrity, educational technologies.*

Кіріспе

Жасанды интеллект (АІ) соңғы жылдары әлемдік білім беру жүйесінде қарқынды түрде енгізіліп келеді. Ол оқытушылардың жұмысын жеңілдетуге, оқушылардың оқу тәжірибесін дербестендіруге және білім сапасын арттыруға үлкен мүмкіндік бере отырып, сонымен бірге қауіпсіздік, әділдік және жауапкершілік секілді маңызды мәселелерді де алға тартуда. Сондықтан АІ-ды білім беру саласына енгізу тек технологиялық процесс емес, сонымен бірге этикалық, әлеуметтік және педагогикалық тұрғыдан мұқият ойластырылуы қажет.

Бұл мақалада білім берудегі жасанды интеллекттің негізгі бағыттары, оның пайдасы мен тәуекелдері, цифрлық теңдік мәселелері, мұғалімдер мен оқушыларға қойылатын жаңа талаптар және болашаққа арналған ұсыныстар талданады.

Қазіргі жаһандану және цифрлық трансформация жағдайында жоғары оқу орындары білім беру мазмұнын жаңарту мен оқыту әдістерін жетілдіруге бағытталған жаңа технологияларды белсенді енгізуде. Солардың ішінде жасанды интеллект (ЖИ) университеттік білім беру жүйесін сапалы жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік беретін стратегиялық құрал ретінде қарастырылады. ЖИ білім алушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастыруға, оқытушылардың ғылыми-педагогикалық қызметін қолдауға және білім беру ұйымдарын басқарудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді [1].

Сонымен қатар, ЖИ-ді білім беру кеңістігіне енгізу бірқатар күрделі мәселелерді, атап айтқанда этикалық нормаларды сақтау, деректер қауіпсіздігін қамтамасыз ету және академиялық адалдықты қорғау мәселелерін күн тәртібіне шығарады [2]. Осыған байланысты аталған тақырып ЖОО деңгейінде ғылыми тұрғыдан талдауды талап етеді.

ЖОО-дағы жасанды интеллектті қолданудың негізгі бағыттары

Оқытуды жекелендіру. Жоғары оқу орындарында ЖИ негізіндегі платформалар студенттердің білім деңгейін, оқу қарқынын және академиялық қызығушылықтарын талдау арқылы бейімделген оқу мазмұнын ұсынады. Бұл тәсіл студенттердің өзіндік жұмысын арттырып, білім сапасының жоғарылауына ықпал етеді [3].

Дербес оқыту

Білім берудегі ЖИ оқу мазмұнын оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеп, оқушыларға, мұғалімдерге және ресурстары шектеулі мектептерге пайда әкелу арқылы дараланған оқытуды жеңілдетеді. Бұл тәсіл студенттерге өз қарқынымен ілгерілеуге, оқу мәнерлеріне сәйкес әрекеттермен айналысуға және білім алу сапарларында көбірек автономия алуға мүмкіндік береді. Тапсырмаларды саралау және деректерге негізделген бейімделу тәжірибесін әзірлеу үшін ЖИ көмекшілерін пайдалану мұғалімнің жұмыс жүктемесін барынша азайта отырып, жалпы оқу тәжірибесін жақсартады. [4]

Интеллектуалды репетиторлық жүйелер.

ЖИ репетиторлық жүйелері бейімделген, қол жетімді оқыту тәжірибесін қамтамасыз ете алады, студенттердің үлгеріміне негізделген жедел кері байланыс пен түзетуші нұсқауларды ұсына алады. Заманауи білім беру технологиясының бұл қолданбалары оқудағы олқылықтарды жоюға, тұжырымдамалық түсінуді жақсартуға және күнделікті оқу тапсырмаларын орындау және оқушының оқу процесі туралы егжей-тегжейлі мәліметтер беру арқылы мұғалімнің уақытын босатуға көмектеседі. [5, 6]

Білім берудегі жасанды интеллекттің қазіргі қолданулары

ЖИ жекелендірілген оқытудағы инновациялық шешімдерді, бейімделген оқыту платформаларын, интеллектуалды репетиторлық жүйелерді, автоматтандырылған бағалау және кері байланыс пен әкімшілік тапсырмаларды ұсына отырып, К-12 білімін өзгертеді.

Автоматтандырылған бағалау және академиялық мониторинг.

Жазбаша жұмыс үшін дәстүрлі бағалау көбінесе субъективтілік пен біржақтылықты қамтиды, өйткені мұғалімдердің бағалауына жеке қалаулар, көңіл-күйлер және бейсаналық теріс пікірлер әсер етуі мүмкін. Бұл объективтіліктің болмауы сәйкес келмейтін және әділетсіз бағалауға әкелуі мүмкін. Бұған қоса, көп тапсырмаларды бағалаудың уақытты қажет ететін сипаты мұғалімдердің мұқият кері байланыс жасау мүмкіндігін шектейді, бұл оқушылардың оқуына кедергі келтіруі мүмкін. [6]

Бағалау процесіне ЖИ интеграциясы студенттердің жұмысын бағалаудың дәстүрлі тәсілдерін өзгертеді. ЖИ бағалау уақытын едәуір қысқарту және жылдам, егжей-тегжейлі кері байланыс беру арқылы бағалау тиімділігін, дәлдігін және әділдігін арттыра алады. Бұл мұғалімдерге көбірек жазу тапсырмаларын тағайындауға және студенттерде жақсы жазу дағдыларын қалыптастыратын уақтылы, сындарлы кері байланыс ұсынуға мүмкіндік береді. [7]

Дегенмен, оның білім беру мақсаттарына сәйкес келетініне және студенттің жеке қажеттіліктеріне жауап беретініне көз жеткізу үшін мұғалімдер АІ арқылы жасалған кері байланысты сыни тұрғыдан қарап шығуы маңызды. АІ құралдарын ауыстыру, мұғалімдерге көмектесу емес, көмекші ретінде қарастыру керек

Жасанды интеллекттің артықшылықтары мен мүмкіндіктері.

ЖОО-да ЖИ қолдану келесі артықшылықтарды қамтамасыз етеді: оқыту сапасының артуы; оқытушылардың уақыттық ресурстарын үнемдеу; ғылыми-зерттеу қызметін деректерді талдау арқылы қолдау; білім беру қызметтерінің қолжетімділігін кеңейту [6]. Бұл мүмкіндіктер университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға жағдай жасайды.

Этика, деректер қауіпсіздігі және академиялық адалдық мәселелері.

ЖИ жүйелерінің деректерге тәуелділігі жеке ақпараттың құпиялылығы мен қауіпсіздігіне ерекше талап қояды. Егер алгоритмдер сапасыз немесе біржақты деректерге негізделсе, әділетсіз шешімдер қабылдануы мүмкін [7]. Сонымен қатар, студенттердің ЖИ құралдарын оқу тапсырмаларын айналып өту мақсатында қолдануы академиялық адалдық қағидаттарына қауіп төндіреді [8].

Осыған байланысты ЖОО-ларда ЖИ қолдануды реттейтін ішкі нормативтік құжаттар мен этикалық кодекстерді әзірлеу маңызды.

Антиплагиат және жауапты қолдану стратегиялары.

Жасанды интеллектті білім беру үдерісінде қолдану антиплагиат жүйелерімен үйлестірілуі тиіс. ЖИ құралдары студенттердің ойлау қабілетін дамытуға бағытталған көмекші құрал ретінде қарастырылып, дайын мәтіндерді автоматты түрде генерациялау құралына айналмауы қажет. Оқытушылар тарапынан тапсырмаларды жобалау кезінде аналитикалық және сыни ойлауды талап ететін форматтарды қолдану ұсынылады [9].

Қорытынды

Жасанды интеллект жоғары оқу орындарының білім беру және ғылыми қызметін жаңғыртудың маңызды факторы болып табылады. Жасанды интеллект — білім беру саласын түбегейлі өзгертуге қабілетті қуатты құрал. Ол оқушыларға дербес оқу мүмкіндігін ұсынады, мұғалімдердің жұмысын жеңілдетеді, және білім сапасын арттыруға ықпал етеді. Дегенмен технологияны енгізу этикалық, әділдік және қауіпсіздік принциптеріне сүйене отырып жүргізілуі тиіс. ЖИ – білім беру жүйесінің болашағы, бірақ оның тиімділігі адам мен технологияның үйлесімді, жауапты өзара әрекеттесуінде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. UNESCO. *Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policy-makers*. Paris, 2019.
2. OECD. *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities*. Paris, 2021.

3. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. Pearson, 2016.
4. Holmes W., Porayska-Pomsta K. *Ethics of Artificial Intelligence in Education*. London: Routledge, 2022.
5. Maslej N. et al. *The AI Index Report 2023*. Stanford University, 2023.
6. Selwyn N. *Should Robots Replace Teachers?* Cambridge: Polity Press, 2019.
7. Floridi L. et al. *AI4People—An Ethical Framework for a Good AI Society*. Minds and Machines, 2018.
8. Eaton S. *Academic Integrity in the Age of Artificial Intelligence*. Springer, 2021.
9. Bretag T. *Handbook of Academic Integrity*. Singapore: Springer, 2016.